

SOGN OG FJORDANE
FYLKESKOMMUNE

REGIONAL PLAN FOR KLIMAOMSTILLING 2018-2021

Handlingsprogram 2018-2019

Høringsutkast mars 2018

Innhald

1. Innleiing	3
2. Tiltak	4
Kven er tiltaka relevante for?	4
Kostnad og finansiering	4
2.1. Tiltaksoversikt.....	5
3. Oppfølging av Regional plan for klimaomstilling	22
4. Vedlegg	23
4.1 Andre relevante tiltak for kommunane.....	23

1. Innleiing

I Regional planstrategi 2016-2020 er klimaendringar løfta fram som ein av fem hovudutfordringar for fylket. Planen peikar på utfordringar knytt til klimagassutslepp og sårbarheit for eit endra klima.

Arbeidet med klimaomstilling inkluderer både utsleppsreduksjon, klimatilpassing og samfunnsendring. Avgrensingar av arbeidet er nødvendig, og åtte plantema er prioritert som dei viktigaste områda for klimaarbeidet i fylket:

- Energiforsyning
- Energibruk i bygg
- Areal og transport
- Næringsliv og teknologi
- Klimavenleg landbruk
- Klimatilpassing
- Forbruk
- Klimakunnskap og klimakommunikasjon

Regional plan for klimaomstilling er tredelt og har ein kunnskapsdel, ein plandel og eit handlingsprogram, jf. skjemaet under. Kunnskapsdelen er utarbeidd først og er lagt til grunn for utarbeiding av mål i plandelen, og for tiltaka i handlingsprogrammet.

Regional plan for klimaomstilling	
Kunnskapsdel	Status, utviklingstrekk og utfordringar
Plandel	Strategiar og mål for planperioden
Handlingsprogram	Innehalde prioriterte tiltak

I kapittel 2 følgjer ei oversikt over tiltaka for planperioden 2018-2019. Vidare følgjer ei detaljert skildring av kvart tiltak knytt til ansvar, innhald, Kopling til mål i plandelen, kostnad og finansiering, kritiske suksessfaktorar samt start og slutt.

I regional plan for klimaomstilling, i kunnskapsdel, plandel og handlingsprogram vert det vist til ulike aktørar. Der ein viser til «Sogn og Fjordane» eller «fylket» som aktør meiner vi både fylkeskommunen, kommunar og andre aktørar. Der det er meint å framheve fylkeskommunen som aktør er dette presisert.

2. Tiltak

Tiltaka er direkte kopla til resultatmåla i Regional plan for klimaomstilling 2018-2021, samt det overordna målet om «Saman få til klimaomstilling i Sogn og Fjordane», der fylket:

- tek sin del for å nå dei nasjonale måla om utsleppsreduksjon
- er best mogleg budd på klimaendringane
- ikkje byggjer ny sårbarheit inn i samfunnet
- reduserer sårbarheit i eksisterande bygg og infrastruktur

Handlingsprogrammet inneheld dei tiltaka som er prioriterte for gjeldande handlingsplanperiode. Nokre av tiltaka gjeld konkret korleis fylkeskommunen skal klimaomstille eiga verksemd, og fleire av tiltaka set føringar for bruk av klimabudsjettet i fylkeskommunen.

Kven er tiltaka relevante for?

For kvart tiltak er det skrive kven som har ansvar for gjennomføring. Samstundes er tiltaka utforma slik at dei er relevante også for andre aktørar, og tiltaka gir ein god peikepinn på korleis også andre aktørar kan, eller bør jobbe med klimaomstilling. Når kommunane innarbeider klima i kommuneplanar eller i kommunedelplanar, bør dei ta utgangspunkt i måla og tiltaka i Regional plan for klimaomstilling og tilpasse desse til sin kontekst. Det same gjeld for andre aktørar i regionen ved utarbeiding av eigne klimaplanar.

I Regional plan for klimaomstilling er det ingen prioriterte tiltak som kommunane er ansvarleg for. Som vedlegg følgjer ei liste over tiltak som er retta spesifikt mot kommunal verksemd og kan vere relevante for kommunane. Tiltaka er ikkje å rekne som ei prioritert liste. Tiltaka er vidareført frå Fylkesdelplan for klima og miljø 2009 og handlingsprogram 2016-2017. Kommunane kan nytte denne liste som ein idébank i sitt arbeid.

Det gode klimaarbeidet som aktørane i fylket allereie gjer i dag, med eksisterande rutinar, aktivitet og prosjekt, men som ikkje er inkludert i handlingsprogrammet er sjølvsagt viktig å vidareføre. Dette gjeld også relevante tiltak i andre regionale planar som ikkje er oppført i dette handlingsprogrammet.

Kostnad og finansiering

Klimabudsjettet i fylkeskommunen vert fastsett årleg i fylkestinget i desember. Klimabudsjettet kan disponerast til tiltak knytt til mål i Regional plan for klimaomstilling. Kostnad og finansiering ført opp under dei ulike tiltaka i handlingsprogrammet er førebels per no.

Vidare er fleire tiltak knytt til fylkeskommunen sine ordinære arbeidsoppgåver. Desse vert finansiert frå andre budsjettpostar.

2.1. Tiltaksversikt

Handlingsprogrammet har 34 tiltak, som er nummerert frå 1 til 34. I tabellen under er det ei tematisk oversikt over dei ulike tiltaka i handlingsprogrammet.

Nr	Tiltak i handlingsplanperioden 2018-2019	Energiforsyning	Energibruk i bygg	Areal og transport	Næringsliv og teknologi	Klimavenlig landbruk	Klimatilpassing	Forbruk	Klimakunnskap og klimakunnskap
1	Etablering av eit regionalt nettverk for klimaomstilling i Sogn og Fjordane	x	x	x	x	x	x	x	x
2	Nasjonal klimaomstillingskonferanse i Sogndal						x		x
3	Etablering av Klima- og miljøprisen								x
4	Møteplasser for klimaomstilling i kommunane						x		x
5	Tilskotsordning til klima- og miljøtiltak			x		x	x	x	x
6	Tilskotsordning for etablering av hurtiglagedestasjonar			x					
7	Rettleiing og tilsyn med kommunane si oppfølging av beredskapsplikta						x		
8	Rettleiing og oppfølging av kommunal arealplanlegging			x			x		
9	Rutinar for høyringssvar og rettleiing til kommune- og reguleringsplanar		x	x			x		
10	Auke delen kollektivreiser			x				x	
11	Møteplassar for det grønne skifte i næringslivet				x				
12	Oppdragsbrev til Innovasjon Norge				x				
13	Regionale utviklingmidlar				x				
14	Klimatilpassing og utsleppsreduksjon som del av mandatet til programstyra for frukt og grønt, grovfôr og husdyrhold samt skog og tømmer					x			
15	Utvikling og formidling av kunnskap om klimaomstilling av landbruket					x			
16	Prosjekt om lokale utfordringar knytt til klimaomstilling					x			
17	Samarbeidsavtaler med lag og organisasjonar							x	x
18	2graders magasinet							x	x
19	Energiportalen	x						x	x
20	Klimastipend og tilskot til masteroppgåver								x
21	Biblioteka som pådrivar for ein grønare kvardag								x
22	Den kulturelle skulesekken med klimaperspektiv								x
23	Klimaspel/klimameisterskap i den vidaregåande skulen							x	
24	Berekraftig utvikling som del av dei nye læreplanane								x
25	Konferanse om utdanning for berekraftig utvikling								x
26	Tverrfagleg involvering i regionale planprosessar	x		x	x	x			x
27	Tverrfaglig klimagruppe i fylkeskommunen							x	x
28	Danne tverrfaglig ressursgruppe knytt til grønne innkjøp			x	x			x	x
29	Kvalitetssystem for gjennomføring av anbodskonkurransar for byggjeprojekt		x						x
30	Energioppfølgingsystem og sentral driftskontroll		x						
31	Klimakommunikasjonsstrategi		x				x		x
32	Miljøfyrtårnsertifisering og Klimaregnskap for fylkeskommunal verksemd							x	
33	Forsknings- og utviklingsstrategi			x	x	x	x		x
34	Etablering av Norsk klimatilpassingssenter i Sogndal						x		

Tiltak 1: Etablering av eit regionalt nettverk for klimaomstilling i Sogn og Fjordane

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	<p>Eit regionalt nettverk for klimaomstilling i Sogn og Fjordane skal etablerast etter «Sogn og Fjordane modellen».</p> <p>Nettverket skal ta utspring i dei eksisterande samarbeidsarenaer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gruppa som jobbar med klimaomstillingskonferansen. • Styringsgruppa for regionalt Klimasamarbeid. <p>Fylkeskommunen tek initiativ til å forankre nettverket på toppleiarnivå i den regionale partnerskapen.</p> <p>Forventningar til nettverket er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging av Regional plan for klimaomstilling. • Diskusjon og erfaringsutveksling om kva fylket sine utfordringar er, danne felles målsetjingar, finne løysningar og så setja i verk konkrete tiltak. • Regional samordning av klimaarbeidet i fylket. • Eit regionalt møtepunkt for erfarings- og kunnskapsdeling. • Vere fagleg ressursgruppe og yte rettleiing innan klimaspørsmål. • Planlegging av klimaomstillingskonferansen i Sogndal.
Kopling til mål i plandelen	Det overordna mål om saman å få til klimaomstilling i Sogn og Fjordane
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til partnerskapen
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • Mandat for nettverket • Gruppa er samansett av personer med kompetanse og engasjement
Start og slutt	Start 2018 – heretter kontinuerleg

Tiltak 2: Nasjonal klimaomstillingskonferanse i Sogndal

Ansvar	Regionalt nettverk for klimaomstilling i Sogn og Fjordane (Sjå tiltak 1)
Innhald	<p>Klimaomstillingskonferansen vart for første gang gjennomført i 2016, og konferansen i 2018 er den tredje i rekka. Hovudtema for konferansen i 2018 er klimaomstilling og det grønne skiftet. Føremåla med arrangementet er å skape merksemd om klimaendringane, vise fram dei mange kompetansemiljøa i fylket og å profilere Sogn og Fjordane som leiande på samarbeid innan klima.</p> <p>Gjennomføringa av nasjonale klimakonferansar i Sogndal dei to siste åra har gitt partnerskapen og fylket ein nasjonal posisjon. Målet er at også neste års konferansar promoterer kompetanse og samarbeid i Sogn og Fjordane, og samstundes opnar for meir samarbeid med relevante aktørar i Hordaland.</p> <p>Målgruppene er tilsette i offentlege verksemder, næringslivet, forskarar, konsulentar, politikarar og studentar.</p> <p>Fylkesmannen koordinerer programarbeidet i 2018, i samarbeid med programkomiteen med representantar frå partnerskapen.</p>
Kopling til mål i plandelen	<p>Klimatilpassing: M17.1</p> <p>Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1, M22.4</p>

Kostnad og finansiering	Det er eit mål at konferansen er sjølvfinansierande. Tidligere år har kvar etat garantert for ein finansiering opptil 40.000 kr, i praksis har etatane måtte dekke om lag 15.000 kr kvar. Fylkeskommunen budsjetterer med 20.000 kr per år frå klimabudsjettet.
Kritiske suksessfaktorar	Aktivt og godt samarbeid mellom den regionale partnerskapen: Fylkesmannen, fylkeskommunen, Høgskulen på Vestlandet, NVE, Statens vegvesen, Innovasjon Norge og Vestlandsforskning.
Start og slutt	Årleg (25. – 26. april 2018)

Tiltak 3: Etablering av Klima- og miljøpris

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Klima- og miljøprisen skal vere til heider for einskildpersonar, lag, organisasjonar og verksemder som har utmerka seg innafor klima- og miljøvernarbeid i året som gjekk. Prisen femner breitt. Føremålet med prisen er å inspirere og hjelpe fram klima- og miljøarbeidet i fylket. Prisen kan gjevast til personar, verksemder, lag og organisasjonar som: <ul style="list-style-type: none"> • høyrer heime i fylket. • viser evne og vilje til å yte aktiv klimainnsats utover det vanlege. • har talent, viser kreativitet og evne til nyskaping. Søknad og handsaming: Fylkesutvalet avgjer om prisen skal delast ut og kven som skal få den. Ei innstillingsnemnd utpeika av planutvalet vurderer og innstiller kandidat(ar). Utdelinga skjer i samband med ei fylkestingsamling kvart år. Grunngevinga frå fylkesutvalet vert lagt fram av leiaren i utvalet, medan fylkesordføraren står for sjølve utdelinga. Frist for grunngeve innspel til aktuelle kandidatar er 1. november kvart år.
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22
Kostnad og finansiering	Prisen er finansiert med 50 000 kr per år frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • God marknadsføring av prisen, slik at ein får gode kandidatar. • Tidsmessig vurdering av aktuelle kandidatar slik at utdelinga kan skje i samband med ei fylkestingsamling.
Start og slutt	Årlig hending - lansere ordninga 1. august 2018

Tiltak 4: Møteplasser for klimaomstilling i kommunane

Ansvar	KS Sogn og Fjordane
Innhald	KS Sogn og Fjordane vil sette fokus på lågutsleppssamfunnet og klimaomstilling i relevante møteplassar og arenaer for kommunane. Mellom anna ved å følgje opp regional plan for klimaomstilling og ved legge fram relevante forskings- og utviklingsprosjekt for Fylkesstyret. KS Sogn og Fjordane vil delta i, og legge til rette for dei arenaer som er i fylket knytt til klimaomstilling og lågutsleppssamfunnet. KS Sogn og Fjordane vil støtte klimaarbeidet i fylket gjennom å skape forankring i

	kommunane, mellom anna ved å støtte arbeidet med å etablere eit senter for klimaomstilling i Sogn og Fjordane.
Kopling til mål i plandelen	Det overordna målet om saman å få til klimaomstilling i Sogn og Fjordane Klimatilpassing: M17.1 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til KS Sogn og Fjordane
Kritiske suksessfaktorar	Forankring i kommunane
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 5: Tilskotsordning til klima- og miljøtiltak

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Tiltaket er ei vidareføring av eksisterande tilskotsordning klima og miljø. Tilskotsordninga skal fremje initiativ til handling for klimaomstilling og berekraftig utvikling av fylket. Ordninga omfattar prosjekt innanfor klima og miljø. Konkrete, handlingsretta tiltak, haldningsskapande arbeid og klimatiltak i kommunar vert prioritert. Midlar blir løyvd til prosjekt og arbeid som støtter opp om målsettingane i regional plan for klimaomstilling. Støtteordninga er open for ulike typar prosjekt og tiltak som støtter opp om målsettingane. Kriterier for tildeling må definerast nærare før neste utlysing.
Kopling til mål i plandelen	Areal og transport: M9.2 Klimavenleg landbruk: M13.7 Forbruk: M19.2 Klimatilpassing: M17.1 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er i utgangspunktet finansiert med 200.000 kr per år frå klimabudsjettet. Det er ynskjeleg å styrke denne tilskotsordninga ytterlegare gjennom budsjettvedtak i fylkeskommunen for 2018 og 2019.
Kritiske suksessfaktorar	Marknadsføring av tilskotsordninga
Start og slutt	Det er lagt opp til fire søknadsfristar gjennom året

Tiltak 6: Tilskotsordning for etablering av hurtigladestasjonar

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved samferdselsavdelinga og planstaben
Innhald	Tilskotsordninga for etablering av hurtigladestasjonar vert oppretthalde. Tilskotsordninga må tilpassast tiltak i Regional transportplan om avklaring av fylkeskommunen si rolle i etablering av hurtigladestasjonar.
Kopling til mål i plandelen	Areal og transport: M8.1
Kostnad og finansiering	Tilskotsordninga er finansiert med restmidlane frå tilskotsordninga for etablering av hurtigladestasjonar for elbilar. Det står att 610.000 kr frå 2017.
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • Marknadsføring av tilskotsordninga. • Tilskotsordninga må vere tilpassa reglar for bagatellmessig støtte og ENOVA sine støtteordningar.

Start og slutt	Tilpassing av støtteordninga i 2018. Støtteordninga vert oppretthaldt så lenge det er midlar til tildeling.
-----------------------	--

Tiltak 7: Rettleiing og tilsyn med kommunane si oppfølging av beredskapsplikta

Ansvar	Fylkesmannen
Innhald	Kommunane skal analysere risiko og sårbarheit for uønskte naturhendingar i eksisterande busetnad og infrastruktur. Auka fare som følgje av klimaendringar skal ha særleg merksemd. Fylkesmannen driv rettleiing og tilsyn med kommunane si oppfølging av beredskapsplikta, jamfør sivilbeskyttelsesloven. Fylkesmannen skal bidra til at analyse av fare i allereie utbygde område er ein prioritert del av i arbeidet med heilskaplege risiko- og sårbarheitsanalysar.
Kopling til mål i plandelen	Klimatilpassing: M16.2, M17.1, M17.3
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til Fylkesmannen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slut	Heile planperioden

Tiltak 8: Rettleiing og oppfølging av kommunal ROS

Ansvar	Fylkesmannen
Innhald	Ved planlegging som omfattar ny utbygging, skal analysar av risiko og sårbarheit omfatte vurderingar av konsekvensane av klimaendringar. Gjennom rettleiing og oppfølging av kommunal arealplanlegging, skal Fylkesmannen sjå til at ROS-analysar omfattar vurderingar av konsekvensane av klimaendringar. I høyringssvara til kommunale planar skal Fylkesmannen følgje opp tiltaka i statlege planrettingslinje for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing i kommunane.
Kopling til mål i plandelen	Areal og transport: M9.1 Klimatilpassing: M16.2, M17.1, M17.2, M18.1, M18.3
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til Fylkesmannen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slut	Heile planperioden

Tiltak 9: Rutinar for høyringssvar og rettleiing til kommune- og reguleringsplanar

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Vidareutvikle og tilpasse eksisterande rutinar i fylkeskommunen for å samordne fagavdelingane sine høyringssvar til kommune- og reguleringsplanar knytt til klimaomstilling i høyringssvar. Møter i planforum bidrar til gjensidig informasjon, drøfting og avklaring av planspørsmål knytt til klimaomstilling. Planforum er ein viktig arena der fagavdelingane hjå fylkeskommunen kan støtte kommunane i deira klimaarbeid.
Kopling til mål i plandelen	Energibruk i bygg: M5.1, Areal og transport: M6.1, M6.2, M9.1 Klimatilpassing: M17.1, M18.2
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til Fylkesmannen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	

Tiltak 10: Auke delen kollektivreiser

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved samferdselsavdelinga i samarbeid med planstaben
Innhald	I områder med potensiale for å auke kollektivreiser skal fylkeskommunen ta initiativ til dialog med kommunane og næringslivet om kva som skal til for å auke tilbodet og bruken av kollektivreiser.
Kopling til mål i plandelen	Areal og transport: M7.2 Forbruk: M19
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	At alle relevante aktørar vert med i samarbeidet
Start og slutt	Start av dialog seinast i 2019 – heretter kontinuerleg

Tiltak 11: Møteplassar for det grønne skifte i næringslivet

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved nærings- og kulturavdelinga
Innhald	I tråd med satsingar i Verdiskapingsplanen jobbar Sogn og Fjordane fylkeskommune med å styrke og utvikle bransjebaserte og bransjeuavhengige møteplasser. Formålet er at næringsliv og forskingsmiljø kan møtast for å dele kunnskap og erfaring for utvikling av ny låg- og nullutsleppsteknologi, nye produkt og tenester. Som del av ei satsing på reduksjon av punktutslepp i industristrategien skal det etablerast møteplasser for næringsliv og forskingsmiljø. Formålet er å saman identifisere problemstillingar for forskning, nyskaping og omstilling, samt leite etter innovasjonar og løysningar for å redusere punktutslepp. Det skal i fellesskap lagast ei oversikt over store punktutslepp frå industrien i fylket, og vurdere dei «lågt hengande fruktene» for å redusere utslepp av klimagassar basert på kost-nytte vurdering.

Kopling til mål i plandelen	Næringsliv og teknologi: M10.1, M11.1, M12.2
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	Møteplassar for reduksjon av punktutslepp i industrien skal startast opp seinast i 2019 – heretter kontinuerleg

Tiltak 12: Oppdragsbrev til Innovasjon Norge

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved nærings- og kulturavdelinga
Innhald	Nærings- og kulturavdelinga tek initiativ til eit årleg møte med Innovasjon Norge om innhald i oppdragsbrev og korleis bedriftsretta støtte i større grad kan bidra til grøn innovasjon, utsleppsreduksjon og klimaomstilling. Dialogen skal gi fagleg utveksling mellom fylkeskommunen og Innovasjon Norge, og det skal vurderast behov og muligheiter for å endre i krava i oppdragsbrev/bestillingsbrev.
Kopling til mål i plandelen	Næringsliv og teknologi: M12.1, 12.3
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	Start 2018, deretter årleg.

Tiltak 13: Regionale utviklingsmidlar

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved nærings- og kulturavdelinga
Innhald	I samband med tildeling av regionale utviklingsmidlar skal miljøprofil og evne til klimaomstilling, når det er relevant, vektleggast i vurderinga. Det skal arbeidast vidare med utvikling av målbare kriterier for dette og oppfølging i tildelingsbrev.
Kopling til mål i plandelen	Næringsliv og teknologi: M12.1, 12.3
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 14: Klimatilpassing og utsleppsreduksjon som del av mandatet til programstyra for frukt og grønt, grovfôr og husdyrhold samt skog og tømmer

Ansvar	Fylkesmannen i Sogn og Fjordane ved landbruksavdelinga i samarbeid med Sogn og Fjordane fylkeskommune ved nærings- og kulturavdelinga
Innhald	I regi av Verdiskapingsplanen eksisterer i dag programstyre knytt til frukt og grønt, arbeidsgruppe knytt til grovfôr, og ei arbeidsgruppe for skog og tømmer skal etablerast som del av Grøn FoU Vest.

	<p>Fylkesmannen i Sogn og Fjordane og Sogn og Fjordane fylkeskommune skal jobbe for å utvide programstyre-modellen til å inkludere eksisterande grupper for grovfôr samt skog og tømmer. Programstyra skal vere forankra i fag, jobbe på tvers av aktørar i verdikjeda og sette seg felles mål og tiltak. Det skal arbeidast for at programstyret for grovfôr blir utvida til grovfôr og husdyrhald.</p> <p>Programstyra sitt mandat skal inkludere at:</p> <ul style="list-style-type: none"> • programstyra samordnar arbeidet med klimatilpassing og utsleppsreduksjon. • Programstyra tek initiativ til samarbeid med forskingsmiljø for å initiere forskingsprosjekt. • Programstyra skal formidle og spreie kunnskap <p>Programstyra vert drifta av sekretær som koordinerer arbeidet og sikrar framdrift.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimavenleg landbruk: M13.2, M15.1
Kostnad og finansiering	Eksisterande programstyre for frukt og grønt er eit spleiselag mellom fylkeskommunen og Fylkesmannen. Finansieringsbehov av to nye programstyra og utvida mandat må kartleggast.
Kritiske suksessfaktorar	Finansiering til sekretær
Start og slutt	Start 2019

Tiltak 15: Utvikling og formidling av kunnskap om klimaomstilling av landbruket

Ansvar	Fylkesmannen i Sogn og Fjordane ved landbruksavdelinga og Sogn og Fjordane fylkeskommune ved opplæringsavdelinga.
Innhald	<p>Fylkeskommunen og fylkesmannen skal bidra til å utvikle ny kunnskap innan landbruk og formidle kunnskap til bønder.</p> <p>Fylkesmannen har ansvar for rådgjeving, fagsamlingar og nettverk og set gjennom dette fokus på korleis ein kan redusere klimagassutslepp frå primærnæringa og tilpasse produksjonen til klimaendringane.</p> <p>Fylkeskommunen har ansvar for kunnskapsutvikling og formidling gjennom eigarskap av fagskular og Vaksenagronomen.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimavenleg landbruk: M13.1, M13.3, M13.4, M13.5, M13.6
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen og Fylkesmannen. Kurs og etterutdanning av bønder vert finansiert med midlar frå landbruksdepartementet.
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 16: Prosjekt om lokale utfordringar knytt til klimaomstilling

Ansvar	Fylkesmannen i Sogn og Fjordane ved landbruksavdelinga
Innhald	Ambisjonen er at ein årleg utformar søknader til regionale og sentrale forskingsmidlar for å finansiere prosjekt om lokale utfordringar knytt til klimaomstilling i landbruket.

	<p>Det vert jobba for å:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gjennomføre ein pilotstudie av det nasjonale prosjektet «Klimasmart landbruk på gardsnivå» ved ei gardsdrift i Sogn og Fjordane. • gjennomføre ein pilotstudie med klimarekneskap på gardsnivå i Sogn og Fjordane. • Gjennomføre prosjekt «Intensiv grovfôrrådgeving» med formål om å auke lokal produksjon av gras til husdyra. • Gjennomføre «Mobiliseringsprosjektet» med formål om å auke fruktproduksjonen.
Kopling til mål i plandelen	Klimavenleg landbruk: M13.1, M13.3, M13.4, M13.6, M15.2
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til Fylkesmannen, og eventuelle prosjekt vert (del)finansiert av eksterne forskingsmidlar
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	

Tiltak 17: Samarbeidsavtaler med lag og organisasjonar

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	<p>Gjennom samarbeidsavtaler med lag og organisasjonar er fylkeskommunen med på å støtte lag og organisasjonar som jobbar med temaet klima og miljø. Formålet er å avgrense enkeltløyvingar og heller sikre kontinuitet i arbeidet med å fremje lokalt engasjement for miljø, klima og natur i fylket.</p> <p>Fylkeskommunen inngjekk i 2017 ein 3 årleg samarbeidsavtale med Sogn og Fjordane 4H og United World Collage RCN. Det vert jobba med å få på plass ein avtale med Forum for Natur og Friluftsliv (FNF) og Naturvernforbundet.</p> <p>Fylkeskommunen ønskjer i framtida å sjå heilskapleg på tilskotsforvaltninga, med god koordinering på tvers av avdelingar.</p>
Kopling til mål i plandelen	Forbruk: M19.2 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansiert med 450.000 kr per år frå klimabudsjettet, samt med midlar frå nærings- og kulturavdelinga
Kritiske suksessfaktorar	Gode samarbeidsavtalar knytt til innhald og gjensidige forpliktingar
Start og slutt	2017-2019

Tiltak 18: 2graders magasinet

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	<p>Sogn og Fjordane fylkeskommune bidreg med finansiering av 2°C-magasinet. Det er eit magasin og ein klimadugnad, som har som mål å formidle oppdatert og truverdig kunnskap om klimaendringar og utvikling innan fornybar energi.</p> <p>Fylkeskommunen formidlar magasinet til alle dei vidaregåande skulande våre, tannklinikkane, sentraladministrasjonen, kommunane, samarbeidspartnerar og dei politisk valde i fylkestinget.</p>

Kopling til mål i plandelen	Forbruk: M19.2 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1, M22.4
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansiert med 20.000 kr per år frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	God marknadsføring og distribusjon til aktuelle aktørar
Start og slutt	Magasinet kjem ut ein gong i året

Tiltak 19: Energiportalen

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Lisens til Energiportalen vert kjøpt inn til alle husstandar i fylket. Alle eigarar av bygg skal i 2019 få skriftlig informasjon om ENOVA sine støtteordningar og bruk av energiportalen.
Kopling til mål i plandelen	Energibruk i bygg: M4.1 Forbruk: M19 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansierast med 200.000 kr frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	God marknadsføring av tilbodet
Start og slutt	Vert gjennomført i 2019

Tiltak 20: Klimastipend og tilskot til masteroppgåver

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Formålet er å stimulere til etter- og vidareutdanning, samt ny kompetanse innan klima, energi og miljø, og på denne måten: <ul style="list-style-type: none"> • auke kompetansen knytt til klimaomstilling, klimakunnskap og utvikling av betre klimatiltak. • prioritere tema som er av særleg relevans for Vestlandet i masteroppgåver. • skal lærarar få ny kompetanse til å utvikle eigne utdanningsopplegg med klima og berekraftig utvikling som tema. • skal planleggarar i kommunane utvikle sin kompetanse til å jobbe med klimaomstilling og klimatilpassing i kommunal planlegging. <p>Målgruppe: masterstudentar, lærarar og planleggarar. Klimastipend er på 5.000 kr per person eller per masteroppgåve.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M21.1, M21.3, M22.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansiert med 100.000 kr per år frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • God marknadsføring av tilskotsordninga • Kontakt med forskingsinstitusjonar og utval av studentar
Start og slutt	Start i 2018, deretter årleg.

Tiltak 21: Biblioteka som pådrivar for ein grønare kvardag

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune – Fylkesbiblioteket
Innhald	<p>Biblioteket er ein viktig uavhengig, sosial møteplass og lokal arena for debatt og meiningutveksling.</p> <p>Med tilskot frå klimabudsjettet er det mogleg å initiere ei rekke tiltak i biblioteka, som t.d. utstilling, arrangement og debattar. Målet er å medverke til at innbyggjarar i alle delar av fylket gjer fleire miljø- og klimavenlige val.</p> <p>Ambisjonsnivå: Alle biblioteka skal få tilbod om utstilling, føredrag og eit debattopplegg hausten 2019.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansiert med 30.000 kr frå fylkesbiblioteket sitt budsjett og med 80.000 kr frå klimabudsjettet. Personalressursar i biblioteket er ikkje medrekna.
Kritiske suksessfaktorar	Tilboda må vere klare tidleg slik at biblioteka får informasjon med i haustprogramma sine. Samarbeid med gode aktørar som kan bidra med innhald i tiltaka.
Start og slutt	Del i haustprogramma 2019.

Tiltak 22: Den kulturelle skulesekken med klimaperspektiv

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved nærings- og kulturavdelinga
Innhald	<p>Som del av den kulturelle skulesekken skal ein sjå på moglegheita for å utvikle ein ny produksjon med klima som tema. Firda VGS er aktuell samarbeidsaktør, for å få til eit tettare samarbeid mellom klimakunnskap og kultur.</p> <p>Tematikken knytt til klima og berekraft er ikkje eit satsingsområde for den kulturelle skulesekken, men inngår i tre produksjonar i komande skuleår. Desse produksjonane går til alle barn i fylket i løpet av tre år:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Freseskyflyet. 5.-7.steg • Dans vêret. Bygd på boka «Når det regner i Afrika». 1.-4.steg • Melankoli – et hav av plast. 5.-7.steg <p>For kvar av dei tre produksjonane skal det publiserast ei nyhendesak. Formålet er å vise fram og inspirere til korleis ein kan bruke kultur som verkemiddel for å kommunisere og diskutere klima og miljø. Informasjonsarbeidet følger klimakommunikasjonsstrategien i tiltak 31.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M21.1
Kostnad og finansiering	<p>Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen</p> <p>Kostnaden på ein ny klimaproduksjon vil avhenge av typen produksjon, men vil ligge mellom 200.000 kr og 700.000 kr. Finansiering av ein ny klimaproduksjon kan delfinansierast med intill 100.000 kr i tilskot frå klimabudsjettet.</p>
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid med relevant fagmiljø • At medarbeidarane i fylkeskommunen i alle saker vurderer behovet og mulighetene for å gje intern og ekstern informasjon
Start og slutt	2018-2019

Tiltak 23: Klimaspel/klimameisterskap i den vidaregåande skulen

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved opplæringsavdelinga og planstaben
Innhald	Gjennomføre klimaspelet HOPE eller klimameisterskap i alle vidaregåande skular i fylket. Føremål er å auke kunnskap blant ungdom om klima og berekraft, forbruk og klimagassutslepp.
Kopling til mål i plandelen	Forbruk: M19.1
Kostnad og finansiering	Tiltaket er finansiert med 200.000 kr frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	Samarbeid med opplæringsavdeling om gjennomføring
Start og slutt	Gjennomførast haust 2018

Tiltak 24: Berekraftig utvikling som del av dei nye læreplanane

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved opplæringsavdelinga
Innhald	<i>Berekraftig utvikling</i> er eit av tre tverrfaglege kjerneelement i den overordna del av læreplanen. Kjerneelementa skal danne grunnlaget for innhaldet i læreplanane og bidra til at elevane over tid utviklar forståing av innhald og samanhengar i faget. Dei nye læreplanane skal innførast i 2020. Opplæringsavdelinga bidreg frå 2018-2020 i arbeidet med å utvikle kjerneelementet berekraftig utvikling inn i dei nye læreplanane gjennom prosesser på skulane og mellom skulane i fylket. Målet er at kvar skule utviklar tverrfaglege opplegg for berekraftig utvikling med klima i fokus. I arbeidet med fylkeskommunen sin plan for kompetanseutvikling i vidaregåande opplæring skal ein vurdere lærarane sitt behov for ny klimakunnskap og kompetanse til å følgje opp det overordna målet i lærarplanen om berekraftig utvikling.
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M21.1, M21.3, M22.4
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	Lærarane sin kompetanse og klimakunnskap
Start og slutt	2018-2020

Tiltak 25: Konferanse om utdanning for berekraftig utvikling

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved Firda vidaregåande skule i samarbeid med opplæringsavdelinga og planstaben
Innhald	Formålet med konferansen er å auke kunnskapen om utdanning for berekraftig utvikling og det grønne skiftet i heile utdanningsløpet. Konferansen skal auke kunnskapen om korleis ein kan formidle klima- og miljøspørsmål på ein såleis måte at det fører til handling gjennom innovasjon og nytenking. Vidare vil konferansen sette fokus på kva det vil

	<p>bety for faga i skulen at berekraftig utvikling i framtida skal vere eit kjerneelement i dei nye læreplanane.</p> <p>Konferansen tek utgangspunkt i erfaringane frå Grøn skule prosjektet og læreplanen for klima/miljø fag 1 og 2 som er utarbeidd ved på Firda VGS.</p> <p>Målgruppa for konferansen er personar som arbeider i skule og barnehage, skuleleiarar, skuleeigarar og andre som er interessert i temaet.</p>
Kopling til mål i plandelen	Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M21.1, M21.2, M21.3, M22.1, M22.4
Kostnad og finansiering	Firda vidaregåande skule har ansvar for kostnad og finansiering Tiltaket er delfinansiert med 20.000 kr frå klimabudsjettet
Kritiske suksessfaktorar	Samarbeid med opplæringsavdeling
Start og slutt	Konferanse i hausten 2018

Tiltak 26: Tverrfagleg involvering i regionale planprosessar

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	Ved tidleg tverrfagleg involvering i planprosessane syter fylkeskommunen for at utsleppsreduksjon og klimatilpassing vert inkludert i alle regionale planar som vert utarbeidd i planperioden.
Kopling til mål i plandelen	Energiforsyning: M1.1, M2.1 Areal og transport: Temamål Næringsliv og teknologi: M11.2 Klimavenlig landbruk: M14.1 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.2, M22.4
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	God rutine for samarbeid mellom fagavdelingane og planstaben som koordinerande instans
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 27: Intern tverrfaglig klimagruppe i fylkeskommunen

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	<p>Fylkeskommunen si interne tverrfaglege klimagruppe, med representantar frå dei ulike avdelingane, skal vidareførast.</p> <p>Forventningar til gruppa er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging av Regional plan for klimaomstilling. • Vere fagleg ressursgruppe og yte rettleiing på klimaspørsmål i eiga verksemd. <ul style="list-style-type: none"> - Ressursgruppe knytt til grønne innkjøp, tiltak nr 28. • Eit internt møtepunkt for erfarings- og kunnskapsdeling knytt til klimaarbeidet i fylkeskommunen si eiga verksemd. • Koordinering av klimaarbeidet i fylkeskommunen. • Kartlegge kompetanse knytt til klimaomstilling i eiga verksemd.
Kopling til mål i plandelen	Forbruk: M20.1, M20.2, M20.3 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.2, M22.4
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen

Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • Mandat og tidsressursar til å planlegge og gjennomføre prosessane • Gruppa er samansett av personar med riktig kompetanse og engasjement
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 28: Danne tverrfaglig ressursgruppe knytt til grønne innkjøp

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved innkjøpstenesta
Innhald	<p>Ressursgruppa skal mellom anna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartleggje i kva grad fylkeskommunen kan gjere strategiske og innovative prosessar ved innkjøp for å støtte opp om næringslivet si utvikling av ny teknologi innan det grønne skiftet. • Kartleggje kva innkjøpsområde der det er ønskeleg med strategiske og innovative innkjøpsprosessar. • Kartleggje kva innkjøpsområde det kommande året det vil vere fornuftig å stille spesifikke miljøkrav. Kriterier for val av innkjøpsområde kan vere verdi, potensiale for utsleppsreduksjon, tilgjenge av løysingar i marknaden mm. • Bidra med kunnskap om desse spesifikke miljøkrava. • Dele kunnskap og erfaring mellom samferdsleavdeling, nærings- og kultur og bygg og eigedomsavdelings og innkjøpstenesta. <p>Ressursgruppa og den interne tverrfaglige klimagruppa i fylkeskommunen, jamfør tiltak nr. 27 er ein og same gruppe. Etter behov kan ressursgruppa bestå av eit utval enkeltpersoner frå intern tverrfagleg klimagruppe.</p>
Kopling til mål i plandelen	<p>Areal og transport: M8.2 Næringsliv og teknologi: M11.3 Forbruk: M20.2, M20.3 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.4</p>
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	Rette medlemmer i gruppa
Start og slutt	Start haust 2018 – heretter kontinuerleg

Tiltak 29: Kvalitetssystem for gjennomføring av anbodskonkurransar for byggeprosjekt

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved bygg og eigedomsavdelinga
Innhald	Bygg og eigedomsavdelinga skal vidareutvikle rutinane sine og kunnskapen sin knytt til gjennomføring av anbodskonkurransar. Eit kvalitetssystem skal sikre at energiforbruk og klimagassutslepp skal vere del av evalueringgrunnlaget ved utlysing av anbod om byggeprosjekt.
Kopling til mål i plandelen	<p>Energibruk i bygg: M4.2, M4.3, M4.5, M5.2, M5.3 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.4</p>
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	Nødvendig kompetanse i eiga verksemd
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 30: Energioppfølgingsystem og sentral driftskontroll

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved bygg og eigedomsavdelinga
Innhald	Etablering og dagleg bruk av energioppfølgingsystem og sentral driftskontroll i alle fylkeskommunale bygg for å effektivisere der det er mest trong for effektivisering.
Kopling til mål i plandelen	Energibruk i bygg: M4.3, M4.4
Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	Nødvendig kompetanse i eiga verksemd
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 31: Klimakommunikasjonsstrategi

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved informasjonstenesta og planstaben i samarbeid med alle avdelingane i fylkeskommunen
Innhald	<p>Fylkeskommunen er ein føregangsaktør når det gjeld å kommunisere klimaomstilling. Fylkeskommunen sin klimakommunikasjon skal følgje fylkeskommunen sin informasjonsplan. Alle tilsette i fylkeskommunen har eit sjølvstendig ansvar for å vurdere informasjonsbehovet i arbeidet sitt. I alle saker som er under handsaming skal ein vurdere behovet for å gje ekstern informasjon. Dette kan vere eit tema på kvar avdeling sitt kontormøte. Ved å trekke fram gode klimavenlege prosjekt og døme skal klimakommunikasjonen bidra til å inspirere, dele kunnskap, styrke fylket og fylkeskommunen sitt omdøme.</p> <p>Nyhendesak knytt til klima kan delast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • På intranett til fylkeskommunen. • På nettsida til fylkeskommunen, for saker der fylkeskommunen sjølv har ei rolle. • Ved utsending av pressemelding via informasjonstenesta. • Ved å ta kontakt med og informere media og lokalavis om gode prosjekt og døme. • På dei sosiale media til fylkeskommunen. <p>Informasjonsplanen har retningslinjer for bruk av sosiale media og kontakt med media. Informasjonstenesta kan hjelpe med publisering når fagavdelingane bidreg med bilde, informasjon og utkast til tekst. Planstaben koordinerer og følgjer opp etter behov.</p> <p>Ambisjonsnivå:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Til saman åtte nyhendesaker frå bygg og eigedomsavdelinga og nærings- og kulturavdelinga knytt til nye og gamle byggeprosjekt som viser korleis ein kan bygge klimavenleg, energieffektivt og energireducerande. • I 2018 skal det opprettast ei facebook-side for å dele informasjon og nyhende knytt til klimaomstilling i Sogn og Fjordane. Sida vert drifta i samarbeid med dei andre regionale aktørane.
Kopling til mål i plandelen	Energibruk i bygg: M4.1 Klimatilpassing: M17.1 Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.3

Kostnad og finansiering	Tiltaket går inn i dei ordinære arbeidsoppgåvene til fylkeskommunen
Kritiske suksessfaktorar	At tilsette i fylkeskommunen i alle saker vurderer behovet og mulighetene for å gje intern og ekstern informasjon
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 32: Miljøfyrtårnsertifisering og Klimaregnskap for fylkeskommunal verksemd

	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben
Innhald	<p>Fylkeskommunen skal ha offentlig tilgjengeleg oversikt over klimagassutslepp frå eiga verksemd. Oversikta skal gjere det mulig å følge opp reduksjon av CO₂-utslepp frå eiga verksemd. Vidare skal oversikta understøtte arbeidet med rapportering og Miljøfyrtårnsertifisering.</p> <p>Regional plan for klimaomstilling skal ligge til grunn for det interne klimaarbeidet i eiga verksemd og det handlingsprogram og tiltak som årleg vert rapportert inn til Miljøfyrtårnet.</p> <p>I samarbeid med Hordaland fylkeskommune skal det kartleggast korleis ein ny felles organisasjon best organiserer arbeidet med oversikt over klimagassutslepp frå fylkeskommunal verksemd og rapportering til miljøfyrtårnsertifiseringa. Fylkeskommunen tilpassar praksis til funna i denne kartlegginga.</p> <p>Fylkeskommunen skal vurdere behovet for å bestille ein klimakostanalyse med komplett oversikt over fylkeskommunen (og kommunane) sitt klimafotavtrykket.</p>
Kopling til mål i plandelen	Forbruk: M20.1
Kostnad og finansiering	<p>Sertifiseringsavgift for sentraladministrasjonen i Leikanger og Førde er finansiert av driftsbudsjettet til fylkeskommunen. Kvar vidaregåande skule finansierer eiga sertifiseringsavgift.</p> <p>Det er budsjettet med 200.000 kr frå klimabudsjettet til klimakostanalyse.</p>
Kritiske suksessfaktorar	<ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging i alle avdelingar, einingar og i leiinga • Koordinering av klimaarbeidet i fylkeskommunen • Systematisk dokumentasjon av forbruk og aktivitet i eiga verksemd
Start og slutt	Start 2018 – heretter kontinuerleg

Tiltak 33: Forskings- og Utviklingsstrategi

Ansvar	Sogn og Fjordane fylkeskommune ved planstaben i samarbeid med alle avdelingar i fylkeskommunens sentraladministrasjon.
Innhald	<p>Fylkeskommunen har målretta og strategisk involvering i FOU-prosjekt såleis at tilgjengelege ressursar vert prioritert i tråd med satsingsområda i regionale planar.</p> <p>Involvering i FOU-prosjekt knytt til klima må vere i tråd med mål i Regional plan for klimaomstilling. FoU-prosjekt knytt til klima er ofte relatert til andre fagområder. Det er difor behov for intern samordning i fylkeskommunen.</p>
Kopling til mål i plandelen	<p>Areal og transport: M8.2, M8.3</p> <p>Næringsliv og teknologi: M12.4</p> <p>Klimavenleg landbruk: M15.1</p> <p>Klimatilpassing: M17.1</p> <p>Klimakunnskap og klimakommunikasjon: M22.4</p>

Kostnad og finansiering	Det er ikkje budsjettert med midlar til nye FoU-prosjekt i 2018-2019 frå klimabudsjettet. Det pågåande prosjektet «Samhandling for Grønt skifte», er finansiert med midlar frå klimabudsjettet i 2016-2018. (200.000 kr i 2018) Nye FoU-prosjekt kan søke finansiering gjennom tilskotsordning innan klima og miljø.
Kritiske suksessfaktorar	Gode rutinar for tildeling av midlar
Start og slutt	Kontinuerleg

Tiltak 34: Etablering av Norsk klimatilpassingssenter i Sogndal

Ansvar	Vestlandsforskning i samarbeid med Høgskulen på Vestlandet, CICERO og Norsk klimaservicesenter, i tillegg til nokre utvalte norske og utanlandske fagmiljø
Innhald	Føremålet er å etablere eit nasjonalt senter for å skaffe den brukarretta kunnskapen samfunnet treng om korleis tilpasse seg til forventa klimaendringar. Senteret har som mål å være det leiande forskingsmiljøet i Norge og internasjonalt mellom dei leiande på berekraftig klimatilpassing.
Kopling til mål i plandelen	Klimatilpassing: M17
Kostnad og finansiering	For å realisere senteret er det nødvendig med ei statleg startfinansiering på 10 millionar kroner, og ei langsiktig ordning med årleg grunnfinansiering på 5 millionar kroner. Planlegging av senteret vert støtta av fylkeskommunen med 500 000 kr (FU-sak 106/17)
Kritiske suksessfaktorar	
Start og slutt	

3. Oppfølging av Regional plan for klimaomstilling

Oppfølging av Regional plan for klimaomstilling er knytt til resultatmåla i plandelen og tiltaka i handlingsprogrammet.

Styringsgruppa for regionalt klimasamarbeid har ansvar for den generelle oppfølginga av planen. Planstaben har den koordinerende rollen for oppfølging i fylkeskommunen gjennom den interne tverfaglige klimagruppa. For kvart tiltak i handlingsprogrammet er det skrive kven som har ansvar for gjennomføring. Ansvarleg for tiltaket har og ansvar for rapportering inn i arbeidet med oppfølging av planen.

Handlingsprogrammet er gjeldande for 2018 og 2019. Det er trong for ei revidering av handlingsprogrammet for 2020 og 2021, og i samband med at Sogn og Fjordane og Hordaland er blitt eitt fylke.

4. Vedlegg

4.1 Andre relevante tiltak for kommunane

I Regional plan for klimaomstilling er det ingen prioriterte tiltak som kommunane er ansvarleg for. Når kommunane innarbeider klima i kommuneplanar eller i kommunedelplanar, bør dei ta utgangspunkt i måla og tiltaka i Regional plan for klimaomstilling og tilpasse desse til sin kontekst.

I tillegg følgjer under ei liste over tiltak som er retta spesifikt mot kommunal verksemd, som kan vere relevante for kommunane. Tiltaka er ikkje ei prioritert liste og er vidareført frå Fylkesdelplan for klima og miljø 2009 og handlingsprogram 2016-2017. Kommunane kan nytte denne lista som ein idébank i sitt arbeid.

Tiltak	Område	Korleis
Rullere kommunen sin eksisterande klima- og energiplan, eller implementere temaet i kommuneplanen. Rullere eksisterande handlingsprogram knytt til kommunen sin klima- og energiplan	Plan	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk vedtak og forankring for arbeid med ny eller revidert klima- og energiplan • Utarbeide faktagrunnlag: status og framskrivingar • Fastsette eller revidere mål • Utarbeide handlingsprogram med tiltak, verkemiddel og framdriftsplan • Vedtak og forankring av handlingsprogram • Gjennomføring, oppfølging og rapportering, evaluering og vurdering av måloppnåing <p>Til denne prosessen kan kommunane nytta KOMPLETT: KS og Enova sitt planverktøy for klima- energiplan: http://www.klimaogenergiplan.no/</p> <p>Sjå òg www.miljokommune.no - klima og energiplanlegging</p>
Gjennom kommuneplanlegging legge til rette for å redusere transportbehovet i kommunen.	Plan	<p>Legge til rette for at utbygging skjer i sentrumsnære område og ved sentrale knutepunkt gjennom overordna planar som samfunnsdel og arealdel.</p> <p>Kompakt tettstadutvikling - konsentrere utbygging om sentrale knutepunkt (som til dømes skular og langs busstrasear) og i sentrumsnære område.</p> <p>Fritidstilbod, arbeidsmarknad og bustadområde; legge til rette for mindre transport.</p>
Gjennom kommunal planlegging legge til rette for fjernvarme basert på fjordvarme, bioenergi, varmepumper og	Plan, næring, teknisk	<p>Legge til rette for innføring av fjernvarmeutbygging. Gjennom kommuneplanen sin arealdel og samfunnsdel.</p> <p>I samband med nytt VA- anlegg, søke å samordne VA- utbygging med utbygging av fjernvarmeanlegg, for å unngå ekstra kostnader.</p>

andre miljøvennlige energiløysingar.		
Vurdera om takareal på kommunale bygg er eigna til å produsere solenergi, enten ved å montera solceller til straumproduksjon eller solfangarar til oppvarming av vatn	Plan, teknisk	Gjennomføre analyser av energibehov opp mot effekt av slike løysingar. Vurder dette ved all renovering/oppgradering. Gje rettleiing til private aktørar som ønskjer å velje slike energiløysingar.
Om det ligg føre konsesjon for fjernvarmeanlegg og innføre tilknytingsplikt gjennom plan- og bygningslova.	Plan	Innføre tilknytingsplikt for bustader og verksemder til fjernvarmeanlegg.
Stille krav om bioenergi, fjernvarme, fjordvarme, varmepumpe eller vassboren varme ved godkjenning av nye bustadar eller bustadområde.	Plan	Fjernvarme knytt til bustadkompleks og forretningsbygg, ikkje nødvendigvis leilegheiter/ einebustad
Samarbeid med nabokommunar om heilskapleg risiko- og sårbarheitsanalyse	Plan, beredskap	
Utforme ein felles innkjøpsstrategi som tek omsyn til klima- og miljø i eit livsløpsperspektiv	Innkjøp	Strategien må minst innehalde vurderingar knytt til: <ul style="list-style-type: none"> • Rollene som bestillar og utviklar • Lokale innkjøp • Utsleppskrav og livsløpskostnader Utforme ein miljøstandard med utgangspunkt i innkjøpsstrategien. Standarden bør innehalde krav der effekten kan målast.

Alle offentlege anbod/innkjøp skal vere i tråd med DIFI sine retningslinjer om miljø i offentlege anbod og stille krav til miljøeigenskapar og livsløpskostnader .	Innkjøp	I utarbeiding av anbod bør kravspesifikasjonar og kriterier minst vere på nivå med DIFI sine malar for miljøstandardar i offentlege innkjøp.
Greie ut miljøgevinstar i landbrukssektoren for kommunen.	Landbruk	Landbrukskontoret, eller anna ansvarleg eining i kommunen, tek initiativ til ei utgreiing av utsleppstal knytt til landbrukssektoren. Sjå på korleis ein kan redusera utslepp pr. produsert eining? Kan kommunen redusere sitt utslepp frå metangass?
Gjennom kommuneplanen, legge føringar for at det ikkje skal gjevast konsesjon til nydyrking av myr.	Plan/landbruk	
Oppmode alle verksemdar i kommunen til å delta i industrinettverket til Enova. Dette nettverket er retta mot små og mellomstore verksemdar og gjev støtte til finansiering av enøk-analyser og etablering av energileiing og energioppfylgningssystem.	Næringsutvikling	Brev og aktiv rekruttering mot alle verksemdene i kommunen – om kommunen ynskjer å satse meir på dette kan dei arrangera seminar om temaet
Finne potensialet for energisparing for industriverksemdene i kommunen gjennom ei undersøking.	Næringsutvikling	For å finne det totale potensialet av mulige ENØK-tiltak i industriverksemdene i kommunen, er det nødvendig å innhente informasjon frå bransjen: <ul style="list-style-type: none"> • Korleis er energiforbruket i kommunen sine store industriverksemdar? • Kva for energikjelder dominerer? • Kva har industriverksemdene allereie gjort for å redusere energibruken?

Oppmode alle verksemdar i kommunen til å gjennomføre miljøsertifisering og/ eller innføre system for miljøleing	Næringsutvikling	Verksemdene kan søkje om støtte til miljøsertifisering frå fylkeskommunen si tilskotsordning
Oppmode alle verksemdar i kommunen til å arbeide systematisk med samfunnsansvar og klimaspørsmål	Næringsutvikling	Bedriftene kan delta i nettverket for samfunnsansvar i næringslivet, som er finansiert av fylkeskommunen og drifta av NHO. Det er ikkje eit vilkår at bedriftene er medlem i NHO.
Utgreie moglegheiter for å styrke lokale verdikjeder i kommunen og regionen rundt	Næringsutvikling	Utgreie potensiale og peike på muligheiter for bedrifter knytt til: <ul style="list-style-type: none"> • Lokal produksjon • Lokal distribusjon • Lokal marknad og forbruk • Lokal avhending og sirkulering
Legge til rette for aktørar som ønskjer å byggje nullutsleppshus.	Byggesaker	Yte støtte (økonomisk/organisatorisk/ved planarbeid) til aktørar som ønskjer å byggje nullutsleppshus.
Samordne fritidstilbod med kollektivtransporttilbodet i kommunen, for å redusere transportutslepp	Transport	Direkte pålegg i kommunane sine egne arrangement og i dialog med frivillige lag og organisasjonar.
Bygge ut sykkelveggar og gangstiar	Transport	Legge dette inn i utbyggingsavtalar på nye bustadfelt. Bruke gamle veggar der dette er tilgjengeleg. Merke gamle veggar
Setje mål om ei viss dekning av ladepunkt for el-bilar i nye bustadfelt (private og kommunale), og sørgje for utbygging av ladeinfrastruktur	Transport	Kartlegge behovet for nye ladepunkt med utgangspunkt i det kommunale målet om ladedekning. Samarbeide med utbyggerar, burettslag, næringsaktørar og andre om finansiering og utbygging av ladepunkt.

for el-bilar på felles parkeringsområde.		
Hindre at det oppstår, og stoppe, open brenning av avfall.	Avfall	Open brenning av avfall skjer med låg temperatur, ufullstendig forbrenning og med utslepp av klimagassar og giftige stoff. Vedtak lokal forskrift om open brenning. Utføre tilsyn og kontroll som forsøplingsmyndighet.
Miljøsertifisera eiga verksemd, og innføra miljøstyringssystem i kommunen Vurdera å innføra grøn finansforvaltning i den kommunale verksemda	Kommunal verksemd	Gjennomføre miljøsertifisering i alle delar av den kommunale verksemda. Fleire kommunar og verksemdar har innført grøn finansforvaltning, mellom anna Eid kommune, KLP og Statens Pensjonsfond. Desse modellane kan vere utgangspunkt for tiltak i andre kommunar.
Ved innkjøp/leasing av bilar og liknande skal desse gjennomsnittleg ikkje sleppe ut meir enn 120 g CO ₂ per km. Der det er formålstenleg skal el-bil brukast.	Kommunal verksemd	Krav til CO ₂ utslepp ved kjøp/leasing av bil.
Legge til rette for reduserte utslepp frå kommunen sin eigen transport	Kommunal verksemd	Redusere utslepp frå eiga verksemd gjennom å forbetra logistikken, innføre økokøyring, bruka drivstoffgjerrige køyretøy, alternative drivstoff og ny motorteknologi
Påverka tilsette sine reisevanar	Kommunal verksemd	Innføre incentiv til sykling og kollektivbruk, redusere tal parkeringsplassar eller innføra avgift på parkering for tilsette og besøkande
Stille krav om klima og miljøvenleg husbygging i alle kommunale byggeprosjekt	Kommunal verksemd, bygg	Ha nullutslepp og fornybar materialbruk som krav i alle utbyggingar og rehabiliterings-prosjekt. Stille krav om minst energimerke «B» i alle rehabiliteringsprosjekt, og fremje bruk av tremateriale

Lage eit systematisk energi- og utslepps rekneskap for kommunale bygg.	Kommunal verksemd, bygg	Gjennom energimerking og energistyringsprosjekt i kommunen.
Legge til rette for investeringar i energisparingstiltak i budsjetthandsaminga.	Kommunal verksemd	Mange tiltak kan vere inntente i løpet av få år, men gjennomføringa vert ofte hindra av investeringskriteria og budsjetthandsaminga. Endring av desse til fordel for energisparing. Utnytte tilskotsordningar som finst på området.
Fase ut oljefyring i alle kommunale bygg. Bytte til meir energisparande oppvarming/kjøling, òg der det frå før er elektrisk oppvarming	Kommunal verksemd, bygg	Installasjon av varmepumper og liknande.
Systematisere kunnskap om naturfare i kommunen, inkludert eksisterande sikringstiltak mot naturfare i kommunen.	Plan, teknisk	Kartlegging jamfør NVE si søkeordning for kartlegging av kritiske punkt i bekkar og bratte vassdrag. https://www.nve.no/flaum-og-skred/kartlegging/flaum/tilskudd-til-kartlegging-av-kritiske-punkt-i-bekker-og-bratte-vassdrag/ Registrering og digital kartlegging av eksisterande sikringstiltak og vedlikehald av desse. Jamfør prosjekt i Årdal 2007 http://www.ardal.kommune.no/getfile.php/1269448.1649.vvwww/bfddb/skredsikringsrapport.pdf

SOGN OG FJORDANE
FYLKESKOMMUNE

Fylkesrådmannen
Fylkeshuset
Askedalen 2, 6863 Leikanger
57 63 80 00
post@sfj.no
www.sfj.no

Framsidedfoto: Jan-Erik Røneid.
"Kortreist steintrapp på veg mot kremtoppen Molden, veldig bra for miljøet og for stien oppover bakkane"
Molden, Luster.

Fotoet fekk tredje plass i fotokonkurransen om klimaomstilling.